

- « 4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter non tenetur ea dicere. » *Ibid.*
 « 5. Qui obligatur visitare Limina Apostolorum Romæ, et scit se eo pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *Ibid.* et *Suarez, Bonac.* d. 1. q. 8. p. 1. »

DUBIUM IV.

An excusat dispensatio?

178. An excusat dispensatio facta ex justâ causâ? Quid sine justâ causâ?
 — 179. An existente causâ teneatur Superior dispensare? — 180. An valeat dispensatio inferioris? — 181. An existente justâ causâ valeat dispensatio facta malâ fide Superioris? — 182. An in dubio dispensatio censeatur valida? — 183. An quis possit dispensare cum seipso? — 184. An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum? — 185. Quid si causa exposita fuerit falsa? — 186. Vide alios casus. — 187. An dispensatio strictè accipienda? Et an detur dispensatio tacita? — 188. De iis qui possunt dispensare de potestate ordinariâ? — 189. Num Papa in Præceptis Divinis? — 190. Num Episcopi? et in quibus? — 191. An inferior dispensem in Legibus Superioris, ubi dispensatio non est observata? — 192. Quid in dubio, an casus egeat dispensatione? — 193. Quid de potestate delegatâ? Et an hæc spiret morte concedentis? — 194. Quando Prælati Regulares possint dispensare? — 195. Quot modis cesseret dispensatio? — 196. Quomodo cesseret I. per Cessationem causæ? — 197. Quomodo II. per Revocationem dispensantis? — 198. Quomodo III. per Renunciationem dispensati? — 199. An cesseret Lex cessante fine Legis? — 200. II. De interpretatione Legis. An lex extendi debeat de casu ad casum? — 201. III. de Epikœia Legis. — 202. Appendix Busembai. De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ, usque ad n. 208.

178. — « RESP. In jure humano dispensatio Legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justâ causâ excusat a transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor.* 1. p. l. 5. c. 15. *Salas.* d. 20.

« Ratio est, quia, cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi. 1. *Ex justâ causâ*, quia, si temerè, et sinè causâ dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contrâ jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excusat. *Sanch.* l. 8. d. 18. *Suar. Fill.* n. 438. et quidem (ut vult *Suar.*) mortali, venialiter, ut *Pontius apud Dian.* n. 8. t. 3. R. 8. 9 et 10. * (Idem tenent *Salm. de Leg.* c. 5. n. 66. cum *Sanch. Laym.* *Pal.* etc. præciso tamen scando, etc. Utentem autem tali dispensatione commune est non peccare graviter, et probabile nec etiam leviter, ut *Salm. n. 76. cum Suar. Pal. Pont. etc.* *), quem, si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* * (Cum *Salm. n. 75 Tapia. Gran. Dian.* quia possidet potestas dispensativa. Secus esset, si dubitaret an adsit causa.) * con-

tra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex eâ causâ dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale poenitentis: vel ad avertendum grave damnum aut publicum scandalum, et sinè dispendio fieri potest. *Dian.* p. 8. t. 3. R. 27 et 28. contrâ *Suar. Sanch. etc.* »

179. — Quæritur, an existente causâ, teneatur Superior dispensare? Distingue: si causa sit tantum sufficiens, ut dispensatio sit permissa, non autem debita, potest licite Superior eam concedere, et negare: vel uni concedere, et alteri negare; quia licet expedit bono subdit dispensatio, expedit verò bono communi Legis observantia. Ità *Salm. d. c. 5. n. 80. cum Conin. Pal. Bonac., Sanch. Suar. etc.* Si verò causa sit talis, quæ efficiat dispensationem esse debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti, vel ad utile commune, vel magnum particularē (expedit enim aliquandò dispensare, etiā pro bono particulari, quod indirecte redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S. Th. 1. 2. qu. 9. 7. art. 4.* quod convenit dispensare, quando aliâ majus bonum privati impediretur. Ita *Salm. de Matr. c. 14. n. 20. cum Con. Sanch. et Aversa*) tunc tenetur Superior dispensare, alioquin peccaret graviter, vel leviter juxta materiam. Denegata tamen (etiā injuste) dispensatione, nequit subditus agere contrâ Legem; nisi talis causa urgeat, ut eum extrahat a Lege: quare, si Episcopus injuste neget dispensationem publicationum antiæ Matrimonium, potest urgente gravi causâ, illud contrahi sinè eis. Ita *Salm. de Matrim. cap. 8. n. 92. cum Con. Sanch. Pal. Sot. et alis.*

180. — « Dixi 2. *Legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege Superioris sine justâ causâ invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est quia qui nomine alterius sine causâ dispensat dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de Matr. d. 17.* Valide autem, et licite inferior potestate ordinariâ dispensat ex justâ causâ in lege Superioris. 1. Circâ levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circâ ea, quæ frequenter occurunt. v. gr. in jejuniis, celebrandis festis, etc. * (Vide n. 190. circâ fin.) * 3. Circâ ea, quæ itâ sunt propria uni Communitali, ut non convenient alii. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, et periculum in morâ. *Dian.* p. 8. tr. 3. R. 2. ex *Gran. Sal. Gard. et Pal.* qui addit l. c. R. 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate, *Barb. Dian.* p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72 et 95. Unde resolutivit: * (Vide n. 192.) *

1. Pontifex sinè justâ causâ non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesie. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

« 2. Dispensatio in voto, vel juramento, sive justa causâ, etiam
» à Papâ facta, est invalida, ut *Sanch. Suar. ll. cc.*
» 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbit-
» retur * (*In bonâ fide, ut Sotus, Laym. Sanch. Azor. cum Salm.*
» c. 5. n. 71. *Sed oppositum est tenendum. Vid. de Voto l. 3.*
» n. 251.) * Aut (etsi non arbitretur, et temere dispenset)
» recipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, n. 81.* »

181. — Quæstio est si superior malâ fide dispenset, judicans non subesse causam, et causa revera existat, an valeat dispensatio, et dispensatus illâ uti possit? *Prima sententia* dicit valere, si fiat à Legislatore, non autem si ab inferiore; quia isti data est facultas dispensandi tantum cum causâ. Ita *Pal. Azor. Coor. apud Salm. c. 5. n. 78.* *Secunda sententia* probabilior, et communior dicit, quod, existente causâ, valeat dispensatio, et licet dispensatus utitur illâ, à quocumque Superiori illa sit impensa. Ratio, quia valor dispensationis non pendet à cognitione causæ, sed ab existentiâ illius, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licet capacitas ignoretur ab Electore, ex c. *Nihil de Electione.* Ita *Salm. d. c. 5. n. 79. cum Sanch. Suar. Tapia, Basil. Diana, Vill.* Secus tamen dicendum, si inferior dispenset bona fide, sed sine causâ, contra *Busemb.* et alios ut supra, vide lib. 3. num. 251.

182. — « 4. In dubio de valore dispensationis, validam censeri eo quod præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probable putat *Sanch. etc. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45.*
» 64. p. 8. t. 3. R. 62. (* *Sum. Salm. n. 88. V. l. 3. n. 252.*) *

183. — « 5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directe, et immedieate. *Sanch. Dian.*
» p. 8. t. 1. R. 10. contrâ *Suarez.* * (Ita *Salm. c. 5. n. 60 et 61. cum S. Thom. Cajet. Laym. Pal. Bonac. etc.* *Quia est jurisdictio purè voluntaria, quæ etiam erga seipsum exerceri potest. Hinc bene sibi dispensare potest in votis, juramentis, jejunio, etc.*) *

184. — « 6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modò causa sit justa). Item data sine ullis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.* »

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp. quod, quando causa dispensationis existit, dispensatio semper sit valida: dummodo non constet Superiorum dispensasse sine animo dispensandi: metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis. Obtentio autem talis dispensationis est etiam licita, si justè Praelato metus incutitur; nempe si subditus minatur se conquesturum apud supremum Superiorum: vel justam accusationem laturum de aliquo suo criminе. Illicita autem esset, si metus sit injustus; ideoque dispensatio tunc pro libito à Superiori posset postea revocari. Ita *Salm. d. c. 5. n. 82. 83 et 84. cum Sanch. Pal. Suar. Bonac.* Quando vero Superior metu coactus verbis tantum concedit dispensationem, non autem animo, tunc certe ipsa est nulla. Cæterum, nisi constet defuisse animum, hoc non est præsumendum. *Salm. d. n. 82. ex c. 22. Quæst. 5.*

185. — « 7. Qui impetravit dispensationem, v. gr. in impedi-

» mento dirimenter matrimonium, et per ignorantiam, vel sim-
» plicitatem expressit causam falsam, eum valide contrahere
» matrimonium dicit *Pon. de Matrim. lib. 8. c. 16. ex c. Cum*
» *inter.* Sed contrarium tenet *Pal. t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex*
» *cap. Sup. litteris. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69. ** *Vid. de Mart*
» *l. 6. n. 1131. Notandum. 2.) ** »

Quæritur, an petitio subreptitia, vel obreptitia vitiet dispensationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obreptitia, quando mendacium apponitur. Resp. regula sit, quod tunc dispensatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de stylo Curiae debeat necessario exprim: vel allegatur falsum, quod de jure taceri debebat. Ita *Salm., de Matr. c. 14. n. 33. cum Sanch. Pal. Con. Suar. etc.* Alia regula est si tacetur, vel exponitur falso causa tantum impulsiva, valet dispensatio: secùs vero, si causa esset motiva, ita ut sine ipsa Superior minimè dispensasset. *Salm. 16. n. 35.*

Quid si plures causæ allegentur, quarum aliæ sint falsæ, aliæ veræ? Resp. quod semper ac vera sit una ex illis, quæ sufficiens sit ad dispensandum, valida sit dispensatio. *Salm. de Matr. d. cap. 24. num. 36. cum Basil. Sanch. Pal. Suar.* Quid autem in dubio, an causa falso allegata fuerit motiva, an impulsiva? Tunc valida censenda est dispensatio facta, cum in dubio jura faveant valori actûs ex l. *Quoties. ff. de Rebus dubiis.* Ita *Salm. ib. n. 37. cum Dicast. Basil. Sanc. Pal. etc.*

186. — « 8. Subditus bona fide Dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *V. Laym. l. 1. t. 4. c. 22.* * (*Idem dicunt Salm. n. 712. et 76. cum S. Th. Sanch., et Bon.*) *

« 9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ, vel allegatâ falsâ causâ. *Nao. Sanch. l. 8. de Matr. d. 18. n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. s. 6. n. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorantia, sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beja contrâ Suar. vid. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; nisi impetratur a personis conjunctis, vel consanguineis intrâ quartum gradum, vel saltem a confessario. *Marcus Leo in praxi p. 1. 34.* * (*Ita Salm. de Matr. c. 14. n. 38. ex c. Si motu proprio. De Praeben. in 6. A principali tamen, opus est, ut dispensatio acceptetur, ut Sanch., etc.*) *

Quæres, An, cessante causa dispensationis, cesseret ipsa?

» Resp. pro hoc servient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesseret, manet dispensatio.

2. Etsi cesseret pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, v. *Dian. pag. 8. tom. 3. R. 62.*

3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesseret omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

“ 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesseret tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. gr. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem foeminae, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si Beneficium per dispensationem obtainueris, et posteâ cesseret causa, ob quam dispensatum fuit.

“ 5. Si, factâ dispensatione, cesseret omnino causa finalis, et actus possit facile revocari, v. gr. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteâ cessant. an reviviscat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, etc. propter infirmitatem, et posteâ convalescit, an teneatur recitare, jejunare? etc. Affirmant *Sanch. Amicus*, *Portel. Bonac.* etc., quia alias non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, et in praxi tutam esse censem *Dian.* p. 8. t. 3. R. 24. ex *Salm. Gran.* etc. si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviscit: et quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. Vide *Suar. de leg.* c. 22. *Laym. Præpos.* etc. qui rectè id concedunt, quando non est de re dividua, et successiva; alias negant. Unde, suppositâ probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Dian.*, etc. sequentes casus (in quibus tamen alii melius contrarium sentiunt) resolvunt: *Vide n. 196.*)

“ 1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carni, potest vesci, licet omnino convalescat.

“ 2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto Religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian.* p. 6. t. 7. R. 45.

“ 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.”

187. — Deinde notandum, quod dispensatio, cum sit odiosa, strictè sit accipienda c. 1. §. 1. *De Filiis Presb.* in 6. Potestas contra dispensandi, cum favorabilis sit, latè accipitur, ut *Sanch. Gran. Martin. ap. Salm. de Leg.* c. 6. n. 20.

Bene autem dari potest dispensatio tacita quæ colligatur ex conjecturis, ut si sciens Prælatus, te esse excommunicatum, conferat tibi beneficium, tunc tacite dispensat. Requiritur tamen ad hoc præsumptio voluntatis præsentis Superioris, vel antecedentis ad actum. Non enim sufficit præsumptio de futuro, v. gr. si sciret, dispensaret. Tantum licentia præsumpta de futuro admittitur, non verò dispensatio, quæ est vulneratio legis. Vide *Salm. de Leg.* c. 1. ex n. 11. cum *Suar. Laym. Pal. Sanch.*

Quæritur, an Superior videns subditum agere contrâ Legem, et tacens, cum facilè posset corrigere, censeatur dispensare? Affirmant *Salm. de Leg.* c. 5. n. 15. cum *Tap. Sanch. Pal. Suar.* Quia non est tunc præsumendum delictum Superioris, qui aliter ex officio, et ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secùs tamen dicendum, si Superior non posset corrigere sine incommode. *Salm. ibid.* n. 12.

De iis, qui possunt dispensare.

188. — Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia est delegata. Summus Pontifex potestate ordinariâ potest dispensare in quibuscumque Legibus Canonicis, etiâ sancitis ab Apostolis, tanquam particularibus Prælatis Ecclesiarum, ut sunt jejuniū Quadragesimale, observatio Festorum in Dominicis: itâ *Salm. c. 5. n. 30. cum S. Th. et communi.* Non verò in Legibus traditis ab Apostolis, quas ipsi acceperunt a Christo Domino, tanquam Auctore principali, ut sunt Leges circa formas, et materias Sacramentorum, circa oblationem Sacrificii, etc.

189. — Num autem Papa possit dispensare in aliquibus Præceptis Divinis? Prima sententia affirmat ex potestate delegatâ a Deo, quandò expedit dispensatio. Itâ *Sanch. Canus, et Bonac. apud Salm. de Leg.* c. 5. n. 25. qui vocant hanc satis probabilem. Secunda, quam probabiliorem merito putant *Salm. n. 26. cum S. Th. Pal. Suar. etc.* negat, quia nullibi hæc concessio reperitur Papæ facta a Deo. Objiciunt, cur dispensare potest, ut Minister Ordinis, et Confirmationis sit simplex Sacerdos? Resp. quod ex jure Divino Episcopus in his est Minister Ordinarius, non autem necessarius. Itâ *Salm. ib. n. 27. Vide dicenda de Matr. l. 6. n. 1119. infra.*

Certum autem est, posse Pontificem, et Prælatos dispensare in votis, cum in his gerant vicem Dei. Itâ *S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. Vide Salm. de Voto Tract. 17. c. 1. ex n. 84.*

190. — Episcopus potestate ordinariâ potest dispensare in omnibus Statutis sive Episcopilibus, sive latis a Synodo Diœcesanâ, independenter a Capitulo, et Clero, ut supra diximus. Et idem potest Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non potest Vicarius Generalis, nisi expressè ab Episcopo ei concedatur. Vid. *Salm. c. 5. n. 31 et 32.* Episcopi possunt etiâ dispensare in Legibus Concilii Provincialis in suis Diœcesibus; modò non sint Concilio specialiter reservatae. Hoc enim expedit ad bonum regimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum Sanch. Suar. Bonac. Palaus, etc.*

Notandum, quod Legislator non possit dispensare in suâ Lege, si Lex transeat in contractum, ut si dicat: *Gaudent immunitate habitantes in tali loco, etc.* Vide *Salm. ib. n. 35.* Potest autem inferior dispensare in Lege Superioris, si in Lege generaliter permittatur dispensatio, v. gr. si dicatur: *Donec dispensemur.* *Salm. c. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. etc.*

Possunt etiâ Episcopi dispensare in rebus quæ communiter eveniunt in jejuniis, esu ciborum, observatione Festorum, recitatione Officii, votis non reservatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal. Basil. Bon. Sot. Suar. etc. cum Bus. hic.*

Item in Legibus latis a Papâ pro illâ particulari Diœcesi, in quibus videtur relicta facultas dispensandi illius Prælato *Salm. c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. etc. cum Bus.*

Item potest Episcopus dispensare in Legibus communibus Pontificis, v. gr. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus,

in Votis reservatis, et similibus, quandò non est facilis aditus ad Papam, et periculum est in morā, quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum Sanch. Bus. Pal. Tap. Gran. Salas, etc.* Et hoc etiamsi sit facilis recursus ad habentem facultatem dispensandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. et Martin de Cens. c. 2. num. 65.* Parochi possunt etiam dispensare cum suis oīibus in jejūnio, et observatione Festorum, ubi non est facilis recursus ad Episcopum, *Suar. et Tap.* Imò ex consuetudine, etiamsi sit facilis recursus ad Episcopum, posse semper Parochos dispensare in his duobus præceptis testatur *Sanch. Gran. Sylo. apud Salm. d. c. 5. n. 40.* Vide lib. 3. n. 288.

Et in his omnibus dicuntur Episcopi dispensare jure ordinario, cum talis facultas eis competit vi proprii officii, cui est perpetuò annexa, *Salm. d. c. 5. 40. cum Suar. Pal. Basil. etc.* Et ideo bene possunt eam alicui delegare, ut certum est. Vid. n. 193. cum *Salm. de Voto. c. 3. n. 83.*

191. — Quæritur 1. An præter dictos casus possit Episcopus dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quod Superior eam non reservat, videtur eam concedere: aliter ad quid deserivaret reservatio? Ita *Sotus in 4. D. 27. q. 1. art. 4. §. At quo, Covarr. in c. Alma mater 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Pal. de Leg. tr. 3. D. 6. p. 4. n. 7. ac. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. n. 27.* dum oppositam tantum probabiliorem vocant, sed expressè docet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. c. und. §. 20.* dicens: « Episcopi autem dispensare possunt, secundum communem opinionem Doctorum, in iis quæ non sunt eis a jure prohibita. » Eamdemque tenet etiā *Glossa in c. Nuper. de sent. excomm.* ex quo Canone præfati AA. hanc sententiam probant; cum enim ibi quæsitum fuerit a quodam Episcopo, an ipse potuisset absolvere ab excommunicatione latâ a jure? affirmative respondit Pontifex, sic inquiens: « Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Et ibi *Glossa* verb. *Retinuit*, sic addit: « Et est h̄c argumentum, Episcopos posse dispensare, ubi specialiter Dispensatio non est inhibita, et concessum videtur, quod non est prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. etc. »

Hanc primam sententiam olim probabilem censi; sed remeliū perpensā omnino tenendam puto secundam oppositam, quam tenent *Suar. t. 5. in 3. p. D. 7. sect. 4. Bonac. de leg. D. 1. q. 1. p. 1. n. 17. Castrop. l. c. n. 8. Salm. de Censur. c. 5. n. 45. cum Pontio. et Salas, item Bened. XIV. de Synod. l. 7. c. 30. Favelque *S. Th. 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3.* ubi ait: *In lege humana publica non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is cui ipse commiscerit.* Ratio est quia inferior nihil potest in lege superioris, ut expressum est in *Clem. 2. de Elect.* ubi dicitur: *Lex Superioris per Inferiorem tolli non potest.* Nec prorsus concludit textus citatus in cap. *Nuper pro primâ sententiâ;**

valde enim differt facultas absolvensi à censuris à facultate dispensandi in legibus Canonicis, prout sapienter scribit *P. Suarez.* Verum est, leges, in quibus imponuntur censuræ, etiam leges esse, sed commune est apud omnes, et constat ex consuetudine receptâ, quod censuræ non reservatæ, præsertim excommunications, benè possint absolvî ab Episcopis, et à Parochis, et adhuc ab approbatis Confessariis; ut probat *Suar. l. c. n. 9. cum Soto, Navorro, et aliis.* Unde in hoc bene urget ratio apud textum allata, nempe quod, cum Legislator non sibi reservaverit absolutionem à censurâ, videtur præbuisse facultatem aliis eam absolviendi. Sed quoad Dispensations in legibus Pontificiis nequam adest hæc communiter recepta consuetudo, ut ipse concedatur ab Episcopis, semper ac non sint expressè Pontifici reservatæ; sed circâ ipsas procedit generale et certum axioma, quod ex ipsa natura rei oritur, quod inferior nequeat dispensare in legibus Superioris, prout habetur exemplo expressum in alio Canone, nempe in cap. *Dilectus, de Temp. Ord.* ubi dicitur, quod circâ leges Ordinationem Episcopus dispensare non possit, ideo nimis, quia id Episcopis minimè est concessum: « Cum illi » hujusmodi dispensatio à Canone minimè sit permitta, » sunt verba textus. Et nota, quod ibi non dicatur, *cum non sit prohibita*, sed *cum minimè sit permitta.* Nec jam anterius aderat aliqua prohibitio Episcopis dispensandi in tali materia, sed tantum id aderat, quod talis dispensatio ipsis nunquam permitta fuerat, ex quo *Glossa recte* infert: « Argumentum, quod Episcopus dispensare non potest, nisi in casibus sibi concessis à jure. » Nec valet dicere, quod Episcopi immediate à Deo jurisdictionem habent, juxta sententiam *Natal. Alex. Cont. Tournely, Soto, Vasq. Victoriae*, et aliorum; et ideo possunt Dispensationem impetrari ubi illa non est eis specialiter vetita. Nam respondetur, quod licet præfata sententia sit satis probabilis, attamen nemo negat talis jurisdictionem semper esse Pontifici subordinatam. Præterea arguimus adversus primam opinionem, quod si ratio illius Fatorum valeret, non solum Episcopi, sed etiam Parochi dispensare possent eodem modo in legibus Pontificis; dum etiam Parochis permittimus est absolvere à censuris non reservatis, ut loquitur textus in cap. *Nuper* allatus, dicens: « A suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. » Sed hoc quis audebit dicere? Quoad autem Axioma à pluribus DD. admissum, ut referetur *l. 6. n. 980. vers. sed dubitatur*, nempe quod, quidquid potest Papa in totâ Ecclesiâ, possit Episcopus in suâ Diœcesi, nisi specialiter id ei prohibeat, ait *P. Suarez l. c. n. 5.* aut non admittendum, aut admittendum duntaxat in iis rebus, quæ spectant ad communem directionem animalium, et quæ sunt moraliter necessariæ; sed ad hunc ordinem nequaquam pertinere Dispensations legum Canonicularum. Hoc tamen non excludit, ut scribit *Bonacina loco supra citato*, quod Episcopi dispensare possint in iis casibus, qui frequenter occurunt, et sœpè Dispensatione egent; aut verò (inquit) cum

aliqua gravis urget necessitas, aut gravis utilitas, et tunc non possit commode Apostolica Sedes adiri, juxta quæ dicentur in *Append. de Prioil. num. XL.* (Tom. IX).

192. — Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Resp. quod sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti suâ libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispensem; cum in tali dubio bene possit etiam Prælatus inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ità *Pal. n. 3. D. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. et Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa. et Diana.* Idem dicunt *ib. Suar. et Sanch.* de dubio circa vota reservata. Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum, *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. et Sylo.* Idque asserit *Croix l. 1. n. 804.* tenere *Sanch. Gob. et Tap.*, quia potestas dispensandi latè interpretanda est, intellige, si data sit, non per modum commissionis, sed gratiae (ut infra dicetur n. 194.); et tunc dispensans non obligatur ad examen super plenâ sufficientiâ causæ. Notat autem *Pal. tr. 3. D. 6. p. 7. nu. 12. Cog. Sanch. Suar. Bas. etc.* quòd potestas, quam habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpotè in casibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata.

193. — Circâ potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quod quisque habens potestatem ordinariam possit eam delegare: et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, exprimat morte concedentis, si res sit adhuc integra; si vero per modum gratiae, tunc non exprimat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, etc. uti suprà diximus n. 190.) potest etiâ delegare potestatem dispensandi; modo hoc ei non sit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit Delegatus a Principe, sive a Papâ, ut *ex cap. fin. §. 1. de Offic. et Pot. De leg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad universitatem causarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo ff. quis., et a quo.* Aut nisi concessa sit facultas subdelegandi. Sed de his sedulo observa, quæ dicentur de *Sacram. Paenit. Lib. VI. n. 566. vers. Generaliter.*

194. — Nota, quòd Prælati Regulares non possint dispensare in Regulâ, nisi iis concedatur a *Priuilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Priuilegii*, quod ex se muneri Prælati adnectitur, possunt Prælati etiâ inferiores dispensare: 1. In rebus levibus, quæ scilicet sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis, scilicet quæ sunt propria illius Conventûs. *Peyrin. Tom. 2. q. 1. p. 5. et Pal. d. p. 7. cum aliis.*

Ratione autem facultatis iis concessæ a Jure, Prælatus dispensare nequit in votis essentialibus ex *c. Cum ad Monast. de stat. Monac.* In aliis vero regulis benè potest in casu particulari, nisi expressè sit ei interdicta dispensatio. Ità *Peyrin. cum Rod. Angeli. Sylo. Turrecr. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati

habent a jure, ut *Glos. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio est, quia cum lex humana non possit providere omnibus casibus, expediat, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Thom. 1. 2. qu. 97. art. 4. in corp.* quisque Rector habet potestatem dispensandi in lege humana ex justâ causâ. Sed adverte dicta n. 191. An autem subditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contrâ Regulam? Resp. negativè, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illâ non posse dispensare, vel non duci ex causâ justâ, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ib. n. 66 et 67.* dicunt Prælatum jubente aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certè injustum, justè jubere; alias magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidenter justa Vide dicta n. 24.

An autem facultas delegata dispensandi sit latè, vel strictè interpretanda? Resp. latè, si concessa sit per modum gratiae, ut suprà; strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Laym. tr. 4. c. 22. n. 6. Sanch. de Matr. lib. 8. D. 2. n. 1 et 6. ac Salm. de Leg. cap. 5. n. 53. cum Tapia, Basil. etc.* Ipsa vero dispensatio, cum sit odiosa, semper strictè sumenda est; nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inserta in corpore juris, vel tandem nisi concedatur Communatati, vel ad bonum commune. In his enim casibus latè accipienda est. Ità *Salm. d. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

195. — Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quòd, si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris; tunc etiâ, cessante causâ, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg. c. 5. num. 86 et 87.*

Notandum etiâ est circa causas dispensationum, quòd aliae causæ per se excusent a præcepto, putâ jejunii, Officii Divini, etc. Et istæ non egent dispensatione, si sint certæ, vel saltem probabiliter justæ. Aliae vero sufficiunt ad dispensationem, sed eâ indigent: Sufficiens nempe causa est dignitas petentis, aut superioris, ut benignum se ostendat: Necnon utilitas communis vel privata, et similes. Vide *Salm. c. 5. n. 73 et 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimonio sufficit pro causâ solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm. c. 5. n. 72. cum commun.*

196. — Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ*; II. per *Revocationem dispensantis*; III. per *Renuntiationem dispensati*.

Et I. per *Cessationem causæ*, si cesserat causa motiva, et totalis. Secùs autem, si cesserat causa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus. n. 2. cum. Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Salm. c. 5. n. 88.* Vide *lib. 6. n. 1133.*

Quæstio verò est, an, certò cessante totaliter causâ, pereat dispensatio? Prima sententia affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui præsumitur nolle dispensare, nisi pro tempore, quo causa duret. Ita Sanch. de Mair. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. et Dicast. Con. Hurt. et Trull. apud Salm. c. 5. n. 89. Secunda sententia negat. Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non reddit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ita Pal. de Matr. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. et lib. 8. c. 30. Pal. de Priv. D. 4. p. 5. n. 7. Laym. tr. 4. n. 22. c. 15. et Salm. c. 5. n. 90. cum Perez, Salas, Sa, Ang. Sylo. Tapia, etc. Et probabilius vocant Sanch. Dicast. et Trull. Et probatur ex Reg. 73. de Reg. iur. in 6. Factum legitimè retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo potuit inchoari. Secùs verò dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolute, sed sub conditione expressâ, vel tacitâ, si causa perduret. Utraque sententia satis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quando sub tacitâ illâ conditione, si causa duret? Resp. quod, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absoluta, etsi postea per accidentis causa cesseret. Hinc dicunt Salm. c. 5. n. 91. quod si quis obtinet dispensationem ab Officio, vel abstinentia a carnis pro infirmitate, quæ existimatur perpetua, tunc, etiamsi valetudo superveniat, potest uti dispensatione. Sed huic minimè acquiesco, quia in iis casibus, puto dispensationem omnino censemendam esse factam sub conditione. Consentio autem cum Salm. n. 92. quod irregularis, qui obtinuit dispensationem ob paupertatem parentum, ob inopiam Ministrorum, vel ob honestatem morum, bene possit illâ uti, etsi casu postea cessent illæ causæ. Secùs autem, si causa judicatur tantum pro tempore duratura: Hinc si quis obtinet dispensationem a jejuniu ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuo duratura, cessante causâ, cessat dispensatio.

Quando verò dispensatio est absolute concessa, non cessat per unum actum; v. gr. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, mortuâ Conjuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali casu, scilicet ad ducendum virginem a te defloratam; et sic de similibus. Ita Salm. c. 5. ex. n. 91. usque qd. cum Bon. Laym. Sanch. Basil. et aliis supra citatis.

197. — II. Cessare potest dispensatio per Revocationem Dispensantis. Et quidem, cessante causâ, vel aliâ novâ contrariâ superveniente, Superior dispensationem revocare potest, imo tenetur, cessante totaliter causâ motivâ. Peccabit tamen (sed tantum leviter) revocans sine causâ, licet revocatio valeat. Bon. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. et Salm. c. 5. n. 97. cum Tapia.

Etiam Prælatus inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justâ causâ dispensationem revocare; sine tamen causâ, nulla

erit revocatio: Bon. loc. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. n. 14. et Salm. d. c. 5. n. 99. cum Salas, Tapia. etc.

Notandum hinc, quod dispensatio, quæ absolute sit concessa, non cesseret morte dispensantis, quicumque ille sit, sive supremus, sive inferior; cum dispensatio sit gratia, et gratia non expiret morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, donec ei placuerit, vel ad suum arbitrium; tunc enim morte ejus cessat, si res adhuc sit integra: putâ si confessarius nondum incepit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, donec revocetur, tunc non expirat morte concedentis: Idem si concessa sit, ad arbitrium Sedis Apostolicæ, vel Episcopi; tunc neque expirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. Salm. dict. c. 5. n. 93 et 96.

198. — III. Cessat dispensatio per Renunciationem dispensati; quod ipse benè facere potest, quando effectus dispensationis nondum sit secutus, nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cuius favorem sit impensa dispensatio; vel nisi Prælatus præcipiat subdito uti dispensatione concessâ, ex justâ causâ. Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. et Tapia.

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expresse, et etiam tacite; et consummata renuntiatione, nequit illâ amplius uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quando a Superiori renuntiatio acceptatur, alias dispensatio durat. Salm. c. 5. n. 101. cum Suar. Tap. Bonac. etc.

Quando autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quando dispensatus per decennium illâ non utitur, cum uti possit, ut ait Martin. Alii (ut Sanch. et Bordon.) quando dispensatus actum contrarium ponit, putâ, si obtentâ dispensatione ad contrahendum cum unâ, querat inde contrahere cum aliâ; sed per ista signa nullo modo censerit factam renuntiationem, tenendum esse dicunt Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. et Pal. Hinc inquiunt, quod dispensatus ad contrahendum cum unâ, benè possit illâ dispensatione uti etiam postquam cum aliâ contraxerit, quæ mortua sit; vel postquam emiserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantum obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, et jejunium postea servaverit. Ita Salm. 16. n. 103. Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis; II. de Interpretatione; III. de Epiceia.

De Cessatione Legis.

199. — Nota, quod per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, etsi expresse dicatur: Non obstante quâcumque lege particulari. Salm. c. 3. n. 14. cum Sanch. Pal. Bonac. etc.

Sed hinc notanda est quæstio illa magna inter DD. an cesseret Lex, cessante fine adæquato Legis? Finis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis: nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hoc posito, certum est,

quod cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cesseret Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex cum sit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Thom.* 1. 2. qu. 103. a. 4. ad 3. in fine, et *Salm. de Leg.* c. 4. n. 3. cum communi. An vero tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ibid. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ibid. cum Palao, et Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Questio urget, an cesseret Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilitas sententia* negat, si tantum cessat privative; scil. si Lex tunc redderetur inutilis: Nam si cessat contrariè, quando scilicet materia Legis redderetur in illo casu nociva, vel valde difficultis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiae est quia, licet cesseret finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6 et 7. cum D. Th. 2. 2. quæst. 154. art. 2. ac Sot. Suar. Pal. et communiori.* Altera vero sententia (quam tenet *Cajet. Sot. opusc. t. 1. n. 12. q. 2. Sylo. verb. Lex. q. 8 et 9. Ang. ib. n. 4. Cas. 7. item. Valent. Tiraq. Hurt. et Card. apud Croix lib. 1. n. 867. Gran. Henr. Castr. ac Dian. apud Salm. l. c. qui n. 5. dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem, sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg.* q. 6. Art. v. n. 5. cum *Panorm. Led. Sa.*), tenet, quod cessante fine adæquato, etiam privative in casu particulari, cesseret obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocumque casu cessante fine Legis, Lex etiam cessa; et sicut cessante fine Legis in communi pro uno tempore cessat Lex, licet non cesseret pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licet non cesseret in communi. Sic aiunt evenire etiam in Legibus naturalibus, Correctio enim fraierat non obligat, ubi non speratur fructus. Idem etiam tenet *Tamb. in D. lib. 2. c. 1. §. 7. n. 38. cum Abbat. Nao. Com. etc.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cum in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine Legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licet in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis prolis. Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis, in illa, ultrà periculum malæ educationis, sunt alia damna, scilicet hebetatio mentis, subjectio rationis sensui, etc. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vide *Viva super Prop. 48. Innoc. XI.* Ac ideo non obstat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.*; nam S. Doctor tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum est apud omnes. His tamen non obstantibus, magis mihi arridet prior sententia, eo quod communiter loquendo fere nunquam in particulari cesseret omnino periculum hallucina-*

tionis. Si verò aliquandò casus accideret, quod aliquis omnino certus et securus esset abesse omne hallucinationis periculum, tunc non auderem secundam sententiam improbare; sed hujusmodi casus rarissime poterit evenire.

Utrum autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculo, et scandalo? Affirmant ob eamdem rationem *Felin. Ab Masc. Decian. et inclinat Laym. l. 2. cap. 14. n. 5.* Sed negandum eum *Pal. de Fide D. 2.* qui citat *Tot. Suar. Sanch. etc. ac Tamb.* qui dicit, quod in hoc non cesseret omnino periculum, vel non cesseret omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis sit, non solum ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam, ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; et ne detur ansa Hereticis, vel malis scriptoribus perniciosa typis demandandi; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse janum impune legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum. (*V. Not. VII, pag. 325.*)

II. De Interpretatione Legis.

200. — Interpretatio alia est *Authentica*, alia *Usualis*, alia *Doctrinalis*. *Authentica* fieri potest vel ab ipso legislatore, vel ab eius successore, aut a Superiori. *Usualis* est illa, quæ ita ab usu est recepta. *Doctrinalis* autem est declaratio quædam mentis Legislatoris, quæ a quocumque Doctore fieri potest.

Hic dubitatur an *Declarations*, quæ fiunt a Pontifice, vel a Principe alicujus legis, indigeant promulgatione, ut obligent? In hoc distinguere oportet *Declarations purè tales* ab aliis, quæ sunt *non purè tales*, sed potius sunt meræ Interpretationes. *Declarations purè tales* sunt, cum ab illis explicatur aliquis sensus, qui usque ab initio jam erat clarè imbibitus in lege: ex. gr. si dubium sit, an sub verbo *Fili* intelligatur solus legitimus aut etiā spurius, et Legislator declarat intelligi etiā spurius, tunc verum sit quod sensus in lege erat clarè imbibitus. Interpretatio autem, sive *Declaratio non purè talis* est illa, cuius sensus non est clarè imbibitus in lege, sed circè ipsum variæ sunt opiniones, et tantum deducitur ex argumentis, v. gr. quod sub nomine *Patris* intelligatur etiā *Avis*, aut quod sub nomine *Mortis* intelligatur etiā mors civilis, prout est carcer perpetuus, aut simile, recurrente ad quamdam impropriam significacionem.

His positis, dicimus cum *Suarez. Castropol. Vasquez. Salas. Salm. Holzman. La Croix. Supplet. Sporer. etc.*, quod *Declaratio sensus clarè imbibiti* in lege non requirat promulgationem, sed statim obliget eos omnes qui illum noverint, cum talis *Declaratio* non sit nova lex. Interpretatio vero alicujus sensus non clarè, sed tantum obscurè, sive impropriè imbibiti in lege, quæ est *declaratio non purè talis* (ut diximus) hæc, quia habet tanquam nova lex, ut obliget, necessario promulgationem requirit, sicut omnes aliae leges juxta dicta n. 95 et 96. Hinc in-

fertur cum *Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 3. et Castrop. tr. 3. eod. tit. D. 5. p. 3. §. 1. n. 5.* (qui citat pro se *Bon. Salas. et Lorca*) quòd *Declaratio*, quæ sit a Legislatore alicujus sensus clare in lege imbibiti (juxta exemplum adductum filii legitimi et spurii) non requirat promulgationem, ut obliget. Contra verò *Declaratio* sensùs obscure imbibiti (juxta exemplum Avi sub nomine *Patris*, vel *Mortis* civilis sub nomine *Mortis*) indiget quidem promulgatione; tunc eam ipsa novam constituit obligationem, quæ per se non erat priùs clare in lege imbibita. Et idem dicunt *Suar. loc. cit. et Castrop. n. 2.* de illis Declarationibus, quæ fiunt non ab eodem Legislatore, sed ab eius Successore, aut Superiori, quia Legislatoris mens nequit his esse ita cognita, ut erat ipsi Legislatori; undè tunc, ut declaretur sensus (quamvis imbibitus in lege) alicujus obligationis, semper opus est recurrere ad argumenta, et interpretationes, quæ novam legem constituunt, reddendo certum quod erat dubium; et idèo promulgatio requiritur, alias *Declaratio* numquam *Authentica*, sed tantum *Doctrinalis* reputabitur.

Interpretatio autem *Doctrinalis*, quæ est *declaratio simplex mentis Legislatoris*, a quocumque Doctore fieri potest, modò fiat juxta regulas, et sensum a Sapientibus magis receptum; cum enim sàpè dubia occurrant, nec de facili semper obtineri possint resolutions a Legislatore, necesse fuit, ut *Viris peritis hæc facultas interpretandi præberetur*, ut eruitur ex *c. 2. de Privil. in 6. An* verò possit fieri *interpretatio Legis*, si in ea omnis *interpretatio prohibetur*? Negant *Salm. cap. 4. n. 23. cum Reg. in Henriquez*, etc. Sed affirmant *Pal. tr. 3. D. 5. p. 2. §. 2. n. 6. Salas D. 21. Sess. 2. in fin. Saver. Interpretatio n. 5.* Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex *Trident. Sess. 4. Decret. de Usu sacr. libror. ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra sensum quem tenet Ecclesia*. Quarè aiunt, quod si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium, *Scripturam interpretetur*, huic tali prohibitioni non adversatur, ut dicunt *Azor. p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Bannez. p. 1. q. 11. Barbosa in Rom. Concil. l. c. Trid. et Pal. dicto n. 6.* Qui tamen advertit *n. 7. aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem*, non vero quamcumque, sed quæ typis mandatur, et ex professo fit; nam hæc tantum videtur vetita a *Pio IV* in bulla *confirmatoria Tridentini*, ubi prohibetur, ut quis *commentarios in præfatum Concilium edere audeat*; quod verbum *edere* ex consuetudine sumitur pro *interpretatione typis mandata*, ut dicunt *Barb. in Remiss. Concil. Sess. 25. c. 2. et idem Pal. cum Sa. Rodriguez, Salas, Regin...* Imò aiunt *Bonac. de Leg. D. 1. p. 7. n. 3. in fin. et Pal. eod. n. 7. cum Suar. et Salas*, nec prohiberi quilibet *interpretationem typis excusam*, sed eam tantum quæ ex professo desumitur, non verò si unum vel alterum *Tridentini Decretum* incidenter interpretari.

Regulae in interpretandis Legibus, sunt videlicet. 1. Ut atten-

datur mens sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc; si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quam verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundum proprium sensum, semper ac non sequatur aliquid absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, et hic accipiens est in penalibus; potest esse etiam civilis, et hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primarium motivum Legis attendendum est. Vide *Salm. c. 4. §. 2.*

Quæritur huc, an lex extendi debat de casu ad casum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, sed tantum similis ratio, communiter docent Doctores, non esse faciendam extensionem, nisi casu exprimatur in lege tantum causa exempli, puta si lex imponat pñnam contraria furantes centum aureos, certè comprehendit etiam furantes rem ejusdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extensio quandò occurrat pro alio casu non tantum similis, sed eadem adæquata ratio? Prima sententia affirmat ex illo trito Dicto: *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio*, ut habet summarium in *I. Illud ff. Ad L. Aquil. et c. Inter de Translat. Episcop.* Et hanc tenent *Laym. l. 1. tract. 4. c. 18. n. 9. Roncag. de Legib. c. 2. q. 4. R. 2. p. 50. et Salm. eod. tit. tract. 11. c. 3. n. 34. cum Suar. Gran. Tapia*, et communis ut assurunt. Ratio, quia mens legislatoris colligitur ex legi ratione, quæ idèo dicitur anima legis; undè censemur Legislator bene comprehendere voluisse omnes casus, ubi cadem adæquata ratio legis reperiatur. Secunda verò sententia, quam tenent *Palaus de Legib. l. 1. tract. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 2. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 8. n. 28. et Mazzotta tract. 1. D. 2. q. 1. c. 3. q. 5.* negant fieri extensionem de casu ad casum ob eamdem rationem etiam in casibus favorabilibus, et tanto minus in odiosis, et correctoriis: Ratio, quia ratio legis non est lex, et idèo quamvis militet pro alio casu, illum non comprehendit: Potuit enim Legislator unum casum velle comprehendere, et non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia potest adesse aliqua superior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno casu, non in alio disponat.

Hæc tamen sententiae facile conciliantur: nam licet fautores primæ sententiae (a quâ non recessendum cum sit communis, ut idem *Palaus fatetur*) docent extendi legem de casu ad casum quandò eadem currit adæquata ratio: tamen addunt, tunc currere eamdem adæquatam rationem, quandò, nisi lex extendatur, Legislator argui posset de injustitiâ vel imprudentiâ; tunc enim casus non expressus potius dici debet comprehensus in lege, quam lex extendi ad illum: ita *Suar. de Leg. l. 6. c. 3. ex n. 4. Ronc. d. R. 2. et Laym. d. n. 9. v. Caterum.* Et in hoc convenienter etiam Auctores secundæ sententiae, ut *Bonac. dict. n. 25. 2. Ad secundam, Palaus loc. cit. n. 8. et Mazzotta. v. Excipe.*

« 2. Dispensatio in voto, vel juramento, sive justa causâ, etiam
» à Papâ facta, est invalida, ut *Sanch. Suar. ll. cc.*
» 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbit-
» retur * (*In bonâ fide, ut Sotus, Laym. Sanch. Azor. cum Salm.*
» c. 5. n. 71. *Sed oppositum est tenendum. Vid. de Voto l. 3.*
» n. 251.) * Aut (etsi non arbitretur, et temere dispenset)
» recipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, n. 81.* »

181. — Quæstio est si superior malâ fide dispenset, judicans non subesse causam, et causa revera existat, an valeat dispensatio, et dispensatus illâ uti possit? *Prima sententia* dicit valere, si fiat à Legislatore, non autem si ab inferiore; quia isti data est facultas dispensandi tantum cum causâ. Ita *Pal. Azor. Coor. apud Salm. c. 5. n. 78.* *Secunda sententia* probabilior, et communior dicit, quod, existente causâ, valeat dispensatio, et licet dispensatus utitur illâ, à quocumque Superiori illa sit impensa. Ratio, quia valor dispensationis non pendet à cognitione causæ, sed ab existentiâ illius, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licet capacitas ignoretur ab Electore, ex c. *Nihil de Electione.* Ita *Salm. d. c. 5. n. 79. cum Sanch. Suar. Tapia, Basil. Diana, Vill.* Secus tamen dicendum, si inferior dispenset bona fide, sed sine causâ, contra *Busemb.* et alios ut supra, vide lib. 3. num. 251.

182. — « 4. In dubio de valore dispensationis, validam censeri eo quod præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probable putat *Sanch. etc. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45.*
» 64. p. 8. t. 3. R. 62. (* *Sum. Salm. n. 88. V. l. 3. n. 252.*) *

183. — « 5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directe, et immedieate. *Sanch. Dian.*
» p. 8. t. 1. R. 10. contrâ *Suarez.* * (Ita *Salm. c. 5. n. 60 et 61. cum S. Thom. Cajet. Laym. Pal. Bonac. etc.* *Quia est jurisdictio purè voluntaria, quæ etiam erga seipsum exerceri potest. Hinc bene sibi dispensare potest in votis, juramentis, jejunio, etc.*) *

184. — « 6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modò causa sit justa). Item data sine ullis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.* »

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp. quod, quando causa dispensationis existit, dispensatio semper sit valida: dummodo non constet Superiorum dispensasse sine animo dispensandi: metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis. Obtentio autem talis dispensationis est etiam licita, si justè Praelato metus incutitur; nempe si subditus minatur se conquesturum apud supremum Superiorum: vel justam accusationem laturum de aliquo suo criminе. Illicita autem esset, si metus sit injustus; idèoque dispensatio tunc pro libito à Superiori posset postea revocari. Ita *Salm. d. c. 5. n. 82. 83 et 84. cum Sanch. Pal. Suar. Bonac.* Quando vero Superior metu coactus verbis tantum concedit dispensationem, non autem animo, tunc certe ipsa est nulla. Cæterum, nisi constet defuisse animum, hoc non est præsumendum. *Salm. d. n. 82. ex c. 22. Quæst. 5.*

185. — « 7. Qui impetravit dispensationem, v. gr. in impedi-

» mento dirimenter matrimonium, et per ignorantiam, vel sim-
» plicitatem expressit causam falsam, eum valide contrahere
» matrimonium dicit *Pon. de Matrim. lib. 8. c. 16. ex c. Cum*
» *inter.* Sed contrarium tenet *Pal. t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex*
» *cap. Sup. litteris. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69. ** *Vid. de Mart*
» *l. 6. n. 1131. Notandum. 2.) ** »

Quæritur, an petitio subreptitia, vel obreptitia vitiet dispensationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obreptitia, quando mendacium apponitur. Resp. regula sit, quod tunc dispensatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de stylo Curiae debeat necessario exprim: vel allegatur falsum, quod de jure taceri debebat. Ita *Salm., de Matr. c. 14. n. 33. cum Sanch. Pal. Con. Suar. etc.* Alia regula est si tacetur, vel exponitur falso causa tantum impulsiva, valet dispensatio: secùs vero, si causa esset motiva, ita ut sine ipsa Superior minimè dispensasset. *Salm. 16. n. 35.*

Quid si plures causæ allegentur, quarum aliæ sint falsæ, aliæ veræ? Resp. quod semper ac vera sit una ex illis, quæ sufficiens sit ad dispensandum, valida sit dispensatio. *Salm. de Matr. d. cap. 24. num. 36. cum Basil. Sanch. Pal. Suar.* Quid autem in dubio, an causa falso allegata fuerit motiva, an impulsiva? Tunc valida censenda est dispensatio facta, cum in dubio jura faveant valori actûs ex l. *Quoties. ff. de Rebus dubiis.* Ita *Salm. ib. n. 37. cum Dicast. Basil. Sanc. Pal. etc.*

186. — « 8. Subditus bona fide Dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *V. Laym. l. 1. t. 4. c. 22.* * (*Idem dicunt Salm. n. 712. et 76. cum S. Th. Sanch., et Bon.*) *

« 9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ, vel allegatâ falsâ causâ. *Nao. Sanch. l. 8. de Matr. d. 18. n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. s. 6. n. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorantia, sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beja contrâ Suar. vid. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; nisi impetratur a personis conjunctis, vel consanguineis intrâ quartum gradum, vel saltem a confessario. *Marcus Leo in praxi p. 1. 34.* * (*Ita Salm. de Matr. c. 14. n. 38. ex c. Si motu proprio. De Praeben. in 6. A principali tamen, opus est, ut dispensatio acceptetur, ut Sanch., etc.*) *

Quæres, An, cessante causa dispensationis, cesseret ipsa?

» Resp. pro hoc servient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesseret, manet dispensatio.

2. Etsi cesseret pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, v. *Dian. pag. 8. tom. 3. R. 62.*

3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesseret omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

“ 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesseret tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. gr. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem foeminae, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si Beneficium per dispensationem obtainueris, et posteâ cesseret causa, ob quam dispensatum fuit.

“ 5. Si, factâ dispensatione, cesseret omnino causa finalis, et actus possit facile revocari, v. gr. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteâ cessant. an reviviscat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, etc. propter infirmitatem, et posteâ convalescit, an teneatur recitare, jejunare? etc. Affirmant *Sanch. Amicus*, *Portel. Bonac.* etc., quia alias non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, et in praxi tutam esse censem *Dian.* p. 8. t. 3. R. 24. ex *Salm. Gran.* etc. si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviscit: et quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. Vide *Suar. de leg.* c. 22. *Laym. Præpos.* etc. qui rectè id concedunt, quando non est de re dividua, et successiva; alias negant. Unde, suppositâ probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Dian.*, etc. sequentes casus (in quibus tamen alii melius contrarium sentiunt) resolvunt: *Vide n. 196.*)

“ 1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carni, potest vesci, licet omnino convalescat.

“ 2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto Religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian.* p. 6. t. 7. R. 45.

“ 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.”

187. — Deinde notandum, quod dispensatio, cum sit odiosa, strictè sit accipienda c. 1. §. 1. *De Filiis Presb.* in 6. Potestas contra dispensandi, cum favorabilis sit, latè accipitur, ut *Sanch. Gran. Martin. ap. Salm. de Leg.* c. 6. n. 20.

Bene autem dari potest dispensatio tacita quæ colligatur ex conjecturis, ut si sciens Prælatus, te esse excommunicatum, conferat tibi beneficium, tunc tacite dispensat. Requiritur tamen ad hoc præsumptio voluntatis præsentis Superioris, vel antecedentis ad actum. Non enim sufficit præsumptio de futuro, v. gr. si sciret, dispensaret. Tantum licentia præsumpta de futuro admittitur, non verò dispensatio, quæ est vulneratio legis. Vide *Salm. de Leg.* c. 1. ex n. 11. cum *Suar. Laym. Pal. Sanch.*

Quæritur, an Superior videns subditum agere contrâ Legem, et tacens, cum facilè posset corrigere, censeatur dispensare? Affirmant *Salm. de Leg.* c. 5. n. 15. cum *Tap. Sanch. Pal. Suar.* Quia non est tunc præsumendum delictum Superioris, qui aliter ex officio, et ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secùs tamen dicendum, si Superior non posset corrigere sine incommodo. *Salm. ibid.* n. 12.

De iis, qui possunt dispensare.

188. — Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia est delegata. Summus Pontifex potestate ordinariâ potest dispensare in quibuscumque Legibus Canonicis, etiâ sancitis ab Apostolis, tanquam particularibus Prælatis Ecclesiarum, ut sunt jejuniū Quadragesimale, observatio Festorum in Dominicis: itâ *Salm. c. 5. n. 30. cum S. Th. et communi.* Non verò in Legibus traditis ab Apostolis, quas ipsi acceperunt a Christo Domino, tanquam Auctore principali, ut sunt Leges circa formas, et materias Sacramentorum, circa oblationem Sacrificii, etc.

189. — Num autem Papa possit dispensare in aliquibus Præceptis Divinis? Prima sententia affirmat ex potestate delegatâ a Deo, quandò expedit dispensatio. Itâ *Sanch. Canus, et Bonac. apud Salm. de Leg.* c. 5. n. 25. qui vocant hanc satis probabilem. Secunda, quam probabiliorem merito putant *Salm. n. 26. cum S. Th. Pal. Suar. etc.* negat, quia nullibi hæc concessio reperitur Papæ facta a Deo. Objiciunt, cur dispensare potest, ut Minister Ordinis, et Confirmationis sit simplex Sacerdos? Resp. quod ex jure Divino Episcopus in his est Minister Ordinarius, non autem necessarius. Itâ *Salm. ib. n. 27. Vide dicenda de Matr. l. 6. n. 1119. infra.*

Certum autem est, posse Pontificem, et Prælatos dispensare in votis, cum in his gerant vicem Dei. Itâ *S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. Vide Salm. de Voto Tract. 17. c. 1. ex n. 84.*

190. — Episcopus potestate ordinariâ potest dispensare in omnibus Statutis sive Episcopilibus, sive latis a Synodo Diœcesanâ, independenter a Capitulo, et Clero, ut supra diximus. Et idem potest Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non potest Vicarius Generalis, nisi expressè ab Episcopo ei concedatur. Vid. *Salm. c. 5. n. 31 et 32.* Episcopi possunt etiâ dispensare in Legibus Concilii Provincialis in suis Diœcesibus; modò non sint Concilio specialiter reservatae. Hoc enim expedit ad bonum regimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum Sanch. Suar. Bonac. Palaus, etc.*

Notandum, quod Legislator non possit dispensare in suâ Lege, si Lex transeat in contractum, ut si dicat: *Gaudent immunitate habitantes in tali loco, etc.* Vide *Salm. ib. n. 35.* Potest autem inferior dispensare in Lege Superioris, si in Lege generaliter permittatur dispensatio, v. gr. si dicatur: *Donec dispensemur.* *Salm. c. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. etc.*

Possunt etiâ Episcopi dispensare in rebus quæ communiter eveniunt in jejuniis, esu ciborum, observatione Festorum, recitatione Officii, votis non reservatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal. Basil. Bon. Sot. Suar. etc. cum Bus. hic.*

Item in Legibus latis a Papâ pro illâ particulari Diœcesi, in quibus videtur relicta facultas dispensandi illius Prælato *Salm. c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. etc. cum Bus.*

Item potest Episcopus dispensare in Legibus communibus Pontificis, v. gr. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus,

in Votis reservatis, et similibus, quandò non est facilis aditus ad Papam, et periculum est in morā, quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum Sanch. Bus. Pal. Tap. Gran. Salas, etc.* Et hoc etiamsi sit facilis recursus ad habentem facultatem dispensandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. et Martin de Cens. c. 2. num. 65.* Parochi possunt etiam dispensare cum suis oīibus in jejūnio, et observatione Festorum, ubi non est facilis recursus ad Episcopum, *Suar. et Tap.* Imò ex consuetudine, etiamsi sit facilis recursus ad Episcopum, posse semper Parochos dispensare in his duobus præceptis testatur *Sanch. Gran. Sylo. apud Salm. d. c. 5. n. 40.* Vide lib. 3. n. 288.

Et in his omnibus dicuntur Episcopi dispensare jure ordinario, cum talis facultas eis competit vi proprii officii, cui est perpetuò annexa, *Salm. d. c. 5. 40. cum Suar. Pal. Basil. etc.* Et ideo bene possunt eam alicui delegare, ut certum est. Vid. n. 193. cum *Salm. de Voto. c. 3. n. 83.*

191. — Quæritur 1. An præter dictos casus possit Episcopus dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quod Superior eam non reservat, videtur eam concedere: aliter ad quid deserivret reservatio? Ita *Sotus in 4. D. 27. q. 1. art. 4. §. At quo, Covarr. in c. Alma mater 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Pal. de Leg. tr. 3. D. 6. p. 4. n. 7. ac. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. n. 27.* dum oppositam tantum probabiliorem vocant, sed expressè docet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. c. und. §. 20.* dicens: « Episcopi autem dispensare possunt, secundum communem opinionem Doctorum, in iis quæ non sunt eis a jure prohibita. » Eamdemque tenet etiā *Glossa in c. Nuper. de sent. excomm.* ex quo Canone præfati AA. hanc sententiam probant; cum enim ibi quæsitum fuerit a quodam Episcopo, an ipse potuisse absolvere ab excommunicatione latâ a jure? affirmative respondit Pontifex, sic inquiens: « Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Et ibi *Glossa* verb. *Retinuit*, sic addit: « Et est h̄c argumentum, Episcopos posse dispensare, ubi specialiter Dispensatio non est inhibita, et concessum videtur, quod non est prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. etc. »

Hanc primam sententiam olim probabilem censi; sed remeliū perpensā omnino tenendam puto secundam oppositam, quam tenent *Suar. t. 5. in 3. p. D. 7. sect. 4. Bonac. de leg. D. 1. q. 1. p. 1. n. 17. Castrop. l. c. n. 8. Salm. de Censur. c. 5. n. 45. cum Pontio. et Salas, item Bened. XIV. de Synod. l. 7. c. 30. Favelque S. Th. 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3. ubi ait: *In lege humana publica non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is cui ipse commiscerit.* Ratio est quia inferior nihil potest in lege superioris, ut expressum est in *Clem. 2. de Elect.* ubi dicitur: *Lex Superioris per Inferiorem tolli non potest.* Nec prorsus concludit textus citatus in cap. *Nuper pro primâ sententiâ;**

valde enim differt facultas absolvensi à censuris à facultate dispensandi in legibus Canonicis, prout sapienter scribit *P. Suarez.* Verum est, leges, in quibus imponuntur censuræ, etiam leges esse, sed commune est apud omnes, et constat ex consuetudine recepta, quod censuræ non reservatæ, præsertim excommunications, benè possint absolvī ab Episcopis, et à Parochis, et adhuc ab approbatis Confessariis; ut probat *Suar. l. c. n. 9. cum Soto, Navorro, et aliis.* Unde in hoc bene urget ratio apud textum allata, nempe quod, cum Legislator non sibi reservaverit absolutionem à censurâ, videtur præbuisse facultatem aliis eam absolviendi. Sed quoad Dispensations in legibus Pontificiis nequam adest hæc communiter recepta consuetudo, ut ipse concedatur ab Episcopis, semper ac non sint expressè Pontifici reservatæ; sed circā ipsas procedit generale et certum axioma, quod ex ipsa natura rei oritur, quod inferior nequeat dispensare in legibus Superioris, prout habetur exemplo expressum in alio Canone, nempe in cap. *Dilectus, de Temp. Ord.* ubi dicitur, quod circā leges Ordinationem Episcopus dispensare non possit, ideo nimis, quia id Episcopis minimè est concessum: « Cum illi » hujusmodi dispensatio à Canone minimè sit permitta, » sunt verba textus. Et nota, quod ibi non dicatur, *cum non sit prohibita*, sed *cum minimè sit permitta.* Nec jam anterius aderat aliqua prohibitio Episcopis dispensandi in tali materia, sed tantum id aderat, quod talis dispensatio ipsis nunquam permitta fuerat, ex quo *Glossa* rectè infert: « Argumentum, quod Episcopus dispensare non potest, nisi in casibus sibi concessis à jure. » Nec valet dicere, quod Episcopi immediate à Deo jurisdictionem habent, juxta sententiam *Natal. Alex. Cont. Tournely, Soto, Vasq. Victoriae*, et aliorum; et ideo possunt Dispensationem impetrari ubi illa non est eis specialiter vetita. Nam respondetur, quod licet præfata sententia sit satis probabilis, attamen nemo negat talē jurisdictionem semper esse Pontifici subordinatam. Præterea arguimus adversus primam opinionem, quod si ratio illius Fatorum valeret, non solum Episcopi, sed etiam Parochi dispensare possent eodem modo in legibus Pontificis; dum etiam Parochis permittimus est absolvere à censuris non reservatis, ut loquitur textus in cap. *Nuper* allatus, dicens: « A suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. » Sed hoc quis audebit dicere? Quoad autem Axioma à pluribus DD. admissum, ut referetur *l. 6. n. 980. vers. sed dubitatur*, nempe quod, quidquid potest Papa in totâ Ecclesiâ, possit Episcopus in suâ Diœcesi, nisi specialiter id ei prohibeat, ait *P. Suarez l. c. n. 5.* aut non admittendum, aut admittendum duntaxat in iis rebus, quæ spectant ad communem directionem animalium, et quæ sunt moraliter necessariæ; sed ad hunc ordinem nequaquam pertinere Dispensations legum Canonicularum. Hoc tamen non excludit, ut scribit *Bonacina loco supra citato*, quod Episcopi dispensare possint in iis casibus, qui frequenter occurunt, et sœpè Dispensatione egent; aut verò (inquit) cum

aliqua gravis urget necessitas, aut gravis utilitas, et tunc non possit commode Apostolica Sedes adiri, juxta quæ dicentur in *Append. de Prioil. num. XL.* (Tom. IX).

192. — Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Resp. quod sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti suâ libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispensem; cum in tali dubio bene possit etiam Prælatus inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ità *Pal. n. 3. D. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. et Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa. et Diana.* Idem dicunt *ib. Suar. et Sanch.* de dubio circa vota reservata. Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum, *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. et Sylo.* Idque asserit *Croix l. 1. n. 804.* tenere *Sanch. Gob. et Tap.*, quia potestas dispensandi latè interpretanda est, intellige, si data sit, non per modum commissionis, sed gratiae (ut infra dicetur n. 194.); et tunc dispensans non obligatur ad examen super plenâ sufficientiâ causæ. Notat autem *Pal. tr. 3. D. 6. p. 7. nu. 12. Cog. Sanch. Suar. Bas. etc.* quòd potestas, quam habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpotè in casibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata.

193. — Circâ potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quod quisque habens potestatem ordinariam possit eam delegare: et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, exprimat morte concedentis, si res sit adhuc integra; si vero per modum gratiae, tunc non exprimat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, etc. uti suprà diximus n. 190.) potest etiâ delegare potestatem dispensandi; modo hoc ei non sit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit Delegatus a Principe, sive a Papâ, ut *ex cap. fin. §. 1. de Offic. et Pot. De leg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad universitatem causarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo ff. quis., et a quo.* Aut nisi concessa sit facultas subdelegandi. Sed de his sedulo observa, quæ dicentur de *Sacram. Paenit. Lib. VI. n. 566. vers. Generaliter.*

194. — Nota, quòd Prælati Regulares non possint dispensare in Regulâ, nisi iis concedatur a *Priuilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Priuilegii*, quod ex se muneri Prælati adnectitur, possunt Prælati etiâ inferiores dispensare: 1. In rebus levibus, quæ scilicet sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis, scilicet quæ sunt propria illius Conventûs. *Peyrin. Tom. 2. q. 1. p. 5. et Pal. d. p. 7. cum aliis.*

Ratione autem facultatis iis concessæ a Jure, Prælatus dispensare nequit in votis essentialibus ex *c. Cum ad Monast. de stat. Monac.* In aliis vero regulis benè potest in casu particulari, nisi expressè sit ei interdicta dispensatio. Ità *Peyrin. cum Rod. Angeli. Sylo. Turrecr. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati

habent a jure, ut *Glos. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio est, quia cum lex humana non possit providere omnibus casibus, expediat, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Thom. 1. 2. qu. 97. art. 4. in corp.* quisque Rector habet potestatem dispensandi in lege humana ex justâ causâ. Sed adverte dicta n. 191. An autem subditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contrâ Regulam? Resp. negativè, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illâ non posse dispensare, vel non duci ex causâ justâ, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ib. n. 66 et 67.* dicunt Prælatum jubente aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certè injustum, justè jubere; alias magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidenter justa Vide dicta n. 24.

An autem facultas delegata dispensandi sit latè, vel strictè interpretanda? Resp. latè, si concessa sit per modum gratiae, ut suprà; strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Laym. tr. 4. c. 22. n. 6. Sanch. de Matr. lib. 8. D. 2. n. 1 et 6. ac Salm. de Leg. cap. 5. n. 53. cum Tapia, Basil. etc.* Ipsa vero dispensatio, cum sit odiosa, semper strictè sumenda est; nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inserta in corpore juris, vel tandem nisi concedatur Communiat, vel ad bonum commune. In his enim casibus latè accipienda est. Ità *Salm. d. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

195. — Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quòd, si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris; tunc etiâ, cessante causâ, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg. c. 5. num. 86 et 87.*

Notandum etiâ est circa causas dispensationum, quòd aliae causæ per se excusent a præcepto, putâ jejunii, Officii Divini, etc. Et istæ non egent dispensatione, si sint certæ, vel saltem probabiliter justæ. Aliae vero sufficiunt ad dispensationem, sed eâ indigent: Sufficiens nempe causa est dignitas petentis, aut superioris, ut benignum se ostendat: Necnon utilitas communis vel privata, et similes. Vide *Salm. c. 5. n. 73 et 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimonio sufficit pro causâ solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm. c. 5. n. 72. cum commun.*

196. — Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ*; II. per *Revocationem dispensantis*; III. per *Renuntiationem dispensati*.

Et I. per *Cessationem causæ*, si cesserat causa motiva, et totalis. Secùs autem, si cesserat causa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus. n. 2. cum. Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Salm. c. 5. n. 88.* Vide *lib. 6. n. 1133.*

Quæstio verò est, an, certò cessante totaliter causâ, pereat dispensatio? Prima sententia affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui præsumitur nolle dispensare, nisi pro tempore, quo causa duret. Ita Sanch. de Mair. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. et Dicast. Con. Hurt. et Trull. apud Salm. c. 5. n. 89. Secunda sententia negat. Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non reddit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ita Pal. de Matr. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. et lib. 8. c. 30. Pal. de Priv. D. 4. p. 5. n. 7. Laym. tr. 4. n. 22. c. 15. et Salm. c. 5. n. 90. cum Perez, Salas, Sa, Ang. Sylo. Tapia, etc. Et probabilius vocant Sanch. Dicast. et Trull. Et probatur ex Reg. 73. de Reg. iur. in 6. Factum legitimè retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo potuit inchoari. Secùs verò dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolute, sed sub conditione expressâ, vel tacitâ, si causa perduret. Utraque sententia satis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quando sub tacitâ illâ conditione, *si causa duret?* Resp. quod, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absoluta, etsi postea per accidentis causa cesseret. Hinc dicunt Salm. c. 5. n. 91. quod si quis obtineat dispensationem ab Officio, vel abstinentia a carnis pro infirmitate, quæ existimatur perpetua, tunc, etiamsi valetudo superveniat, potest uti dispensatione. Sed huic minimè acquiesco, quia in iis casibus, puto dispensationem omnino censemendam esse factam sub conditione. Consentio autem cum Salm. n. 92. quod irregularis, qui obtinuit dispensationem ob paupertatem parentum, ob inopiam Ministrorum, vel ob honestatem morum, bene possit illâ uti, etsi casu postea cessent illæ causæ. Secùs autem, si causa judicatur tantum pro tempore duratura: Hinc si quis obtinet dispensationem a jejuno ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuo duratura, cessante causâ, cessat dispensatio.

Quando verò dispensatio est absolute concessa, non cessat per unum actum; v. gr. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, mortuâ Conjuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali casu, scilicet ad ducendum virginem a te defloratam; et sic de similibus. Ita Salm. c. 5. ex. n. 91. usque qd. cum Bon. Laym. Sanch. Basil. et aliis supra citatis.

197. — II. Cessare potest dispensatio per Revocationem Dispensantis. Et quidem, cessante causâ, vel aliâ novâ contrariâ superveniente, Superior dispensationem revocare potest, imo tenetur, cessante totaliter causâ motivâ. Peccabit tamen (sed tantum leviter) revocans sine causâ, licet revocatio valeat. Bon. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. et Salm. c. 5. n. 97. cum Tapia.

Etiam Prælatus inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justâ causâ dispensationem revocare; sine tamen causâ, nulla

erit revocatio: Bon. loc. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. n. 14. et Salm. d. c. 5. n. 99. cum Salas, Tapia. etc.

Notandum hinc, quod dispensatio, quæ absolute sit concessa, non cesseret morte dispensantis, quicumque ille sit, sive supremus, sive inferior; cum dispensatio sit gratia, et gratia non expiret morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, *donec ei placuerit*, vel *ad suum arbitrium*; tunc enim morte ejus cessat, si res adhuc sit integra: putâ si confessarius nondum incepit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, *donec revocetur*, tunc non expirat morte concedentis: Idem si concessa sit, *ad arbitrium Sedis Apostolicæ*, vel *Episcopi*; tunc neque expirat morte Pontificis, aut *Episcopi*. Vid. Salm. dict. c. 5. n. 93 et 96.

198. — III. Cessat dispensatio per Renunciationem dispensati; quod ipse benè facere potest, quando effectus dispensationis nondum sit secutus, nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cuius favorem sit impensa dispensatio; vel nisi Prælatus præcipiat subdito uti dispensatione concessâ, ex justâ causâ. Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. et Tapia.

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expresse, et etiam tacite; et consummata renuntiatione, nequit illâ amplius uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quando a Superiori renuntiatio acceptatur, alias dispensatio durat. Salm. c. 5. n. 101. cum Suar. Tap. Bonac. etc.

Quando autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quando dispensatus per decennium illâ non utitur, cum uti possit, ut ait Martin. Alii (ut Sanch. et Bordon.) quando dispensatus actum contrarium ponit, putâ, si obtentâ dispensatione ad contrahendum cum unâ, querat inde contrahere cum aliâ; sed per ista signa nullo modo censerit factam renuntiationem, tenendum esse dicunt Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. et Pal. Hinc inquiunt, quod dispensatus ad contrahendum cum unâ, benè possit illâ dispensatione uti etiam postquam cum aliâ contraxerit, quæ mortua sit; vel postquam emiserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantum obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, et jejunium postea servaverit. Ita Salm. 16. n. 103. Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis; II. de Interpretatione; III. de Epiceia.

De Cessatione Legis.

199. — Nota, quod per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, etsi expresse dicatur: *Non obstante quâcumque lege particulari.* Salm. c. 3. n. 14. cum Sanch. Pal. Bonac. etc.

Sed hinc notanda est quæstio illa magna inter DD. an cesseret Lex, cessante fine adæquato Legis? Finis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis: nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hoc posito, certum est,

quod cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cesseret Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex cum sit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Thom.* 1. 2. qu. 103. a. 4. ad 3. in fine, et *Salm. de Leg.* c. 4. n. 3. cum communi. An vero tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ibid. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ibid. cum Palao, et Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Questio urget, an cesseret Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilitas sententia* negat, si tantum cessat privative; scil. si Lex tunc redderetur inutilis: Nam si cessat contrariè, quando scilicet materia Legis redderetur in illo casu nociva, vel valde difficultis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiae est quia, licet cesseret finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6 et 7. cum D. Th. 2. 2. quæst. 154. art. 2. ac Sot. Suar. Pal. et communiori.* Altera vero sententia (quam tenet *Cajet. Sot. opusc. t. 1. n. 12. q. 2. Sylo. verb. Lex. q. 8 et 9. Ang. ib. n. 4. Cas. 7. item. Valent. Tiraq. Hurt. et Card. apud Croix lib. 1. n. 867. Gran. Henr. Castr. ac Dian. apud Salm. l. c. qui n. 5. dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem, sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg.* q. 6. Art. v. n. 5. cum *Panorm. Led. Sa.*), tenet, quod cessante fine adæquato, etiam privative in casu particulari, cesseret obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocumque casu cessante fine Legis, Lex etiam cessa; et sicut cessante fine Legis in communi pro uno tempore cessat Lex, licet non cesseret pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licet non cesseret in communi. Sic aiunt evenire etiam in Legibus naturalibus, Correctio enim fraierat non obligat, ubi non speratur fructus. Idem etiam tenet *Tamb. in D. lib. 2. c. 1. §. 7. n. 38. cum Abbat. Nao. Com. etc.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cum in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine Legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licet in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis prolis. Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis, in illa, ultrà periculum malæ educationis, sunt alia damna, scilicet hebetatio mentis, subjectio rationis sensui, etc. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vide *Viva super Prop. 48. Innoc. XI.* Ac ideo non obstat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.*; nam S. Doctor tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum est apud omnes. His tamen non obstantibus, magis mihi arridet prior sententia, eo quod communiter loquendo fere nunquam in particulari cesseret omnino periculum hallucina-*

tionis. Si verò aliquandò casus accideret, quod aliquis omnino certus et securus esset abesse omne hallucinationis periculum, tunc non auderem secundam sententiam improbare; sed hujusmodi casus rarissime poterit evenire.

Utrum autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculo, et scandalo? Affirmant ob eamdem rationem *Felin. Ab Masc. Decian. et inclinat Laym. l. 2. cap. 14. n. 5.* Sed negandum eum *Pal. de Fide D. 2.* qui citat *Tot. Suar. Sanch. etc. ac Tamb.* qui dicit, quod in hoc non cesseret omnino periculum, vel non cesseret omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis sit, non solum ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam, ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; et ne detur ansa Hereticis, vel malis scriptoribus perniciosa typis demandandi; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse janum impune legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum. (*V. Not. VII, pag. 325.*)

II. De Interpretatione Legis.

200. — Interpretatio alia est *Authentica*, alia *Usualis*, alia *Doctrinalis*. *Authentica* fieri potest vel ab ipso legislatore, vel ab eius successore, aut a Superiori. *Usualis* est illa, quæ ita ab usu est recepta. *Doctrinalis* autem est declaratio quædam mentis Legislatoris, quæ a quocumque Doctore fieri potest.

Hic dubitatur an *Declarations*, quæ fiunt a Pontifice, vel a Principe alicujus legis, indigeant promulgatione, ut obligent? In hoc distinguere oportet *Declarations purè tales* ab aliis, quæ sunt *non purè tales*, sed potius sunt meræ Interpretationes. *Declarations purè tales* sunt, cum ab illis explicatur aliquis sensus, qui usque ab initio jam erat clarè imbibitus in lege: ex. gr. si dubium sit, an sub verbo *Fili* intelligatur solus legitimus aut etiā spurius, et Legislator declarat intelligi etiā spurius, tunc verum sit quod sensus in lege erat clarè imbibitus. Interpretatio autem, sive *Declaratio non purè talis* est illa, cuius sensus non est clarè imbibitus in lege, sed circè ipsum variæ sunt opiniones, et tantum deducitur ex argumentis, v. gr. quod sub nomine *Patris* intelligatur etiā *Avis*, aut quod sub nomine *Mortis* intelligatur etiā mors civilis, prout est carcer perpetuus, aut simile, recurrente ad quamdam impropriam significacionem.

His positis, dicimus cum *Suarez. Castropol. Vasquez. Salas. Salm. Holzman. La Croix. Supplet. Sporer. etc.*, quod *Declaratio sensus clarè imbibiti in lege non requirat promulgationem, sed statim obliget eos omnes qui illum noverint, cum talis Declaratio non sit nova lex*. Interpretatio vero alicujus sensus non clarè, sed tantum obscurè, sive impropriè imbibiti in lege, quæ est declaratio *non purè talis* (ut diximus) hæc, quia habetur tanquam nova lex, ut obliget, necessario promulgationem requirit, sicut omnes aliae leges juxta dicta n. 95 et 96. Hinc in-

fertur cum *Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 3. et Castrop. tr. 3. eod. tit. D. 5. p. 3. §. 1. n. 5.* (qui citat pro se *Bon. Salas. et Lorca*) quòd *Declaratio*, quæ sit a Legislatori alicujus sensus clare in lege imbibiti (juxta exemplum adductum filii legitimi et spurii) non requirat promulgationem, ut obliget. Contra verò *Declaratio* sensùs obscure imbibiti (juxta exemplum Avi sub nomine *Patris*, vel *Mortis* civilis sub nomine *Mortis*) indiget quidem promulgatione; tunc eam ipsa novam constituit obligationem, quæ per se non erat priùs clare in lege imbibita. Et idem dicunt *Suar. loc. cit. et Castrop. n. 2.* de illis Declarationibus, quæ fiunt non ab eodem Legislatori, sed ab eius Successore, aut Superiori, quia Legislatoris mens nequit his esse ita cognita, ut erat ipsi Legislatori; undè tunc, ut declaretur sensus (quamvis imbibitus in lege) alicujus obligationis, semper opus est recurrere ad argumenta, et interpretationes, quæ novam legem constituunt, reddendo certum quod erat dubium; et idèo promulgatio requiritur, alias *Declaratio* numquam *Authentica*, sed tantum *Doctrinalis* reputabitur.

Interpretatio autem *Doctrinalis*, quæ est *declaratio simplex mentis Legislatoris*, a quocumque Doctore fieri potest, modò fiat juxta regulas, et sensum a Sapientibus magis receptum; cum enim sàpè dubia occurrant, nec de facili semper obtineri possint resolutions a Legislatori, necesse fuit, ut *Viris peritis hæc facultas interpretandi præberetur*, ut eruitur ex *c. 2. de Privil. in 6. An* verò possit fieri *interpretatio Legis*, si in ea omnis *interpretatio prohibetur*? Negant *Salm. cap. 4. n. 23. cum Reg. in Henriquez*, etc. Sed affirmant *Pal. tr. 3. D. 5. p. 2. §. 2. n. 6. Salas D. 21. Sess. 2. in fin. Saver. Interpretatio n. 5.* Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex *Trident. Sess. 4. Decret. de Usu sacr. libror. ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra sensum quem tenet Ecclesia*. Quarè aiunt, quod si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium, *Scripturam interpretetur*, huic tali prohibitioni non adversatur, ut dicunt *Azor. p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Bannez. p. 1. q. 11. Barbosa in Rom. Concil. l. c. Trid. et Pal. dicto n. 6.* Qui tamen advertit *n. 7. aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem*, non vero quamcumque, sed quæ typis mandatur, et ex professo fit; nam hæc tantum videtur vetita a *Pio IV* in bulla *confirmatoria Tridentini*, ubi prohibetur, ut quis *commentarios in præfatum Concilium edere audeat*; quod verbum *edere* ex consuetudine sumitur pro *interpretatione typis mandata*, ut dicunt *Barb. in Remiss. Concil. Sess. 25. c. 2. et idem Pal. cum Sa. Rodriguez, Salas, Regin...* Imò aiunt *Bonac. de Leg. D. 1. p. 7. n. 3. in fin. et Pal. eod. n. 7. cum Suar. et Salas*, nec prohiberi quilibet *interpretationem typis excusam*, sed eam tantum quæ ex professo desumitur, non verò si unum vel alterum *Tridentini Decretum* incidenter interpretari.

Regulae in interpretandis Legibus, sunt videlicet. 1. Ut atten-

datur mens sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc; si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quam verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundum proprium sensum, semper ac non sequatur aliquid absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, et hic accipiens est in penalibus; potest esse etiam civilis, et hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primarium motivum Legis attendendum est. Vide *Salm. c. 4. §. 2.*

Quæritur huc, an lex extendi debeat de casu ad casum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, sed tantum similis ratio, communiter docent Doctores, non esse faciendam extensionem, nisi casu exprimatur in lege tantum causa exempli, puta si lex imponat pñnam contraria furantes centum aureos, certè comprehendit etiam furantes rem ejusdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extensio quandò occurrat pro alio casu non tantum similis, sed eadem adæquata ratio? Prima sententia affirmat ex illo trito Dicto: *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio*, ut habet summarium in *I. Illud ff. Ad L. Aquil. et c. Inter de Translat. Episcop.* Et hanc tenent *Laym. l. 1. tract. 4. c. 18. n. 9. Roncag. de Legib. c. 2. q. 4. R. 2. p. 50. et Salm. eod. tit. tract. 11. c. 3. n. 34. cum Suar. Gran. Tapia*, et communis ut assurunt. Ratio, quia mens legislatoris colligitur ex legi ratione, quæ idèo dicitur anima legis; undè censemur Legislator bene comprehendere voluisse omnes casus, ubi cadem adæquata ratio legis reperiatur. Secunda verò sententia, quam tenent *Palaus de Legib. l. 1. tract. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 2. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 8. n. 28. et Mazzotta tract. 1. D. 2. q. 1. c. 3. q. 5.* negant fieri extensionem de casu ad casum ob eamdem rationem etiam in casibus favorabilibus, et tanto minus in odiosis, et correctoriis: Ratio, quia ratio legis non est lex, et idèo quamvis militet pro alio casu, illum non comprehendit: Potuit enim Legislator unum casum velle comprehendere, et non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia potest adesse aliqua superior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno casu, non in alio disponat.

Hæc tamen sententiae facile conciliantur: nam licet fautores primæ sententiae (a quâ non recessendum cum sit communis, ut idem *Palaus fatetur*) docent extendi legem de casu ad casum quandò eadem currit adæquata ratio: tamen addunt, tunc currere eamdem adæquatam rationem, quandò, nisi lex extendatur, Legislator argui posset de injustitiâ vel imprudentiâ; tunc enim casus non expressus potius dici debet comprehensus in lege, quam lex extendi ad illum: ita *Suar. de Leg. l. 6. c. 3. ex n. 4. Ronc. d. R. 2. et Laym. d. n. 9. v. Caterum.* Et in hoc convenienter etiam Auctores secundæ sententiae, ut *Bonac. dict. n. 25. 2. Ad secundam, Palaus loc. cit. n. 8. et Mazzotta. v. Excipe.*